

1-AİLENİZİN KÖKLERİ

Görüştüğünüz kişiye ataları (büyük babalarından da önceleri) hakkında neler bildiğini sorun.

Nereden geldiklerini, kim olduklarını ve hatırlayabilecekleri aile ile ilgili efsaneler, öyküler anlatmalarını isteyin.

Bu sorular, bazı kişiler köklerini Fas ve İspanya'ya kadar takip edebildiklerinden Türk Yahudi tarihi için çok önemlidir.

Kök Livorno.

Büyük büyük babalarınız nereden gelmişlerdi?

Livorno kökenli olup, Selanik'te yerleşmiş olduklarını biliyorum. Modiano adı Modigliana'dan geliyor, sonra değişmiş, o gün bugündür böyle devam ediyor.

Geçinmek için ne işler yaparlardı? Nasıl yaşadıkları, maddi olanakları, dindarlık dereceleri hakkında bilginiz var mı? Hangi lisanları konuşurlardı?

Esasında İtalyanca ve Ladino konuşurlardı. Selanik'te ekseriyetle Rumca konuşurlardı.

Onlar hakkında duyduğunuz herhangi bir öykü varsa anlatır mısınız?

Büyükanne tarafından babası, ki benim dedem sayılır, kendisi Selanik'te çok itibar görmüş, bir kimse idi. Hatta ailenin anlattıklarına göre, kendi soyadı altında bir midraji vardı. Adı Gabriel Yakoel'di dini bayramlarda orayı ibadete açarmış.

2-BÜYÜKBABALARINIZ

Görüştüğünüz kişinin büyükbabalarının geldikleri dünyanın nasıl olduğunu öğrenmek istiyoruz.

Büyükbabalarının nasıl kişiler olduğunu sorarak başlayın.

Adı Mario Modiano

Kişilikleri nasıldı?

Hayır, tanımandım. Baba tarafından sadece babamın annesini tanıdım. Reyna Yakoel Modiano'yu

Ciddi ve sessiz miydiler? Canlı ve konuşkan mı?

Sok sakın, çok içine dönük, çok efendi bir kadındı. Çok genç yaşta iken dul kalmış ve dört tane oğlunu büyük şefkatle ve büyük bir itina ile kendilerine gereken terbiyeyi ve eğitimi vermiştir. Her biri kendine has bir mevkiye ulaşmıştır.

Büyükbabaları esprili ve fıkra anlatan biri miydi? Yoksa ender gülen ciddi biri miydi?

Giyimi nasıldı?

Yok onu o kadar görmedim, çünkü, ben tanıdığım zaman oldukça yaşlıydı. Aşağı yukarı 60 yaşlarındaydı, ama pek sokağa sıklmazdı.

Günlük programı nasıldı?

Görüştüğünüz kişinin dedelerinin kişiliğini resmetmesini sağlayın.

Neredendirler?

Ne zaman doğmuşlar?

Aile isimleri ne imiş? Değiştirmişlerse, hangi sebeple değiştirmişler ve daha önceki aile isimleri neymiş?

Aynı kaldı.

Geçimlerini neyle sağladılar?

Ev hanımıydı.

Hangi lisanları bilirlermiş?

O yalnız Ladino konuşurdu.

Kendi aralarında konuşurken hangi lisanı kullanırlarmış?

İspanyolca Ladino.

Kılık kıyafetleri ve dış görünüşleri nasıldı? Örneğin: Dedenizin sakalı, bıyığı var mıydı? Kipa ya da şapka kullanırlar mıydı? Kaftan mı, takım elbise mi ya da herhangi

başka bir şey giyer miydi?

Büyükanneniz Ortodoks hanımları gibi peruk takar mıydı?

Prenses gibi çok güzel beyaz saçları vardı.

Takarsa evde de kullanır mıydı yoksa eşarp mı kullanırdı?
Giyimi nasıldı?

Evleri ya da daireleri nasıldı? Bana tarif eder misiniz? Kaç odalıydı? Eşyaları nasıldı?
Beyoğlu'nda oturmuştu, sonra Taksim'de sonra da Nişantaşı'nda. Taksim ve Nişantaşı'ndaki evini hatırlıyorum. Dul kızı Ester Yakoel ile otururdu.

Muslukta sürekli akan suları var mıydı? Elektrik var mıydı? Evlerini nasıl ısıtırlardı?
Evet. Bunlar 1950-60 yılları arasındaydı. Evlerini soba ile ısıtırlardı. O zamanlar öyle ısıtırdı.

Bahçeleri var mıydı? Herhangi bir şey ekerler miydi? Hayvanları var mıydı?
Hayır

Uşak, aşçı, çamaşırcı, dadı ya da Matmazel benzeri yardımcıları var mıydı? Öyleyse bize onlar hakkında bilgi verin.

Ufak bir evlatlık kızları vardı o kalırdı. Edirneli bir kızdı. Adı. Palomba Asayas'tı. Eve geldiğinde 15 yaşındaydı. Evleninceye kadar orada kaldı. Yemekleri büyükannemin kızı Ester Yakoel yapardı.

Dine ne kadar bakarlardı? Yahudi geleneklerini ne derecede uygularlardı?
Uyarlardı.

Kaşer'e ve Şabat'a bakarlar mıydı?
Evet bakarlardı.

Sinagog'a her Cuma mı yoksa sadece bayramlarda mı giderlerdi?
İstanbul'da pek gitmezlerdi.

Yahudi bayramlarını evde kutlarlar mıydı?
Kendi evlerinde kutlarlardı.

Dedenizin politik görüşleri neydi? Herhangi bir politik kuruluş ya da parti mensubu muydu?

Herhangi bir sosyal ya da kültürel kuruluş mensubu muydular?
Politika ile hiç ilgilenmezdi.

Komşuları ile ilişkileri nasıldı? Komşuları Yahudi miydi?

Nişantaşı'ndaki bina iki katlı idi. Zemin katında büyükannem ile kızı otururdu, üst katta ise büyükannenin kardeşinin ailesi Hayim ve Loret Yokel otururlardı.

Arkadaşları hakkında neler biliyorsunuz?

Pek arkadaşları yoktu. Ailesi ziyarete gelirdi.

Tatilde neler yaparlardı? Ne sıklıkla tatil yaparlardı ve nerelere giderlerdi?
Ekseriyetle evde kalırlardı.

Yalnız mı tatil yaparlardı yoksa çocuklarını da yanlarında götürürler miydi?

Büyük anne ve babalarınızın kardeşleri hakkında bilginiz var mı? (İsimleri, doğum ve ölüm tarihleri, öğrenim dereceleri, meslekleri, çocukları vb.)

Reyna Modiano'nun tek kardeşi vardı. Hayim Yakoel.

Dedelerinizin kendi çocuklukları ile ilgili anlattıkları anılarını anlatın.
Hiç konuşmazdı.

Anne ve babanızın kendi ebeveynleri ile ilgili anlattığı öyküleri anlatın.
Pek konuşmazdık.

Dedelerinizin hatırladığınız askerlik anıları varsa anlatınız.

3-ÇOCUKLUĞUNUZDAKİ KASABANIZ/MAHALLENİZ:

Röportaj yaptığınız kişinin kasabasını ve oradaki Yahudi Cemaatini anlatmasını isteyin. Geriye dönüp hatırlamalarını ve o yerleri tasvir etmelerini isteyin.

Galata Yazıcı sokak, O zamanki adıyla Varon ve Benardete Apartmanı. Varlık vergisinden sonra, orası Vebal apartmanı oldu. Orada 1953 senesine kadar, evlendiğim tarihe kadar orada yaşadık. Bütün apartman yukardan aşağıya kadar Yahudiydi. Hepimiz bir aileydik. Akşamları ve bilhassa Cumartesi Akşamları, apartman kapıcımız Mehmet Bey, dairenin birisine zile basardı ve mesela biz 6

numarada oturuyorduk, Derdi ki “Sekiz numara sizleri bekliyor.” O akşam bütün anne babalar o dairede toplanırlardı, aralarında oyun oynarlar, dedikodu yaparlardı. Anne babalar toplanırken bizde başka bir komşunun dairesinde toplanır, orada oyun oynar. Büyüklerin çıktıklarını duyunca bizde kendi evlerimize dönerdik. Ben o sıralar 13-14 yaşlarındaydım.

Evin yeri o zamanlar Tünl’de meşhur Foto Süreyya vardı, oradan aşağıya doğru inen yokuşun aşağısında sağ kolunda Alman Lisesi vardı. Bizim apartmanımız o yokuşun tam karşısına gelirdi. Eski Evlendirme dairesinin sonundaydı. Biz o evlendirme dairesinde evlendik.

Bizim oturduğumuz evin yanına biri ufak, biri daha büyük iki tane arsa vardı. Yaz mevsimi geldiğinde henüz adaya gitmeden önce, okullar kapandıktan sonra, sokaklarda dolaşmıyalım diye, bizim apartmanın kapıcısı, oradaki çocukları toplardı ve birinci arsaya götürürdü, orada oynardık. Yanındaki arsaya gelince, hiç oraya girmeyi bırakmazdı. Zaten hepsi otlarla kaplıydı. Biz ısrar ederdik, oraya girmek istediğimizi, müsaade etmezdi. Ancak, hayatımın son zamanlarında, Avram Galante tarafından Fransızca olarak neşredilen, “Historie de Juif de Turquie” kitabını okurken, tesadüfen orada Karaylara ait bir yazısında o arsanın Karayitlere ait bir mezar olduğunu, çünkü Karayitler geldikleri zaman Osmanlı İmparatorluğu zamanında, onları Karaköy’e yerleştirdiler. Bir zamanlar Karay Köy olan yer sonra Kara Köy oldu. Orada kendi sinagogları da vardı. Daha yakın olmak için o arsayı kiralamışlardı. Orada mezarlık yapmışlardı. Onu şimdi hatırlıyorum. Ben mezar taşlarını hatırlamıyorum, çünkü hepsi otlarla kaplıydı. Önde tahta bir perde ile kaplıydı. Kapısında hiçbir emare yoktu.

Atlar ve arabalar var mıydı?

Sokak temizdi, parke taş ile kaplıydı. Her apartmanın kapıcısı önlerini temizlerdi. Orası ekseriyetle gayrimüslimler tarafından oturduklarından çok dikkat ederlerdi temizliğe. O zaman meyve sebze satan at arabaları geçirdi. Arada sırada otomobil geçirdi. Pek işlek bir sokak değildi.

Çamurlu, asfalt dökülmemiş yollar mı vardı yoksa güzel arabaların sürüldüğü geniş caddeler mi?

Kasabanızın nüfusu ne kadardı ve kaç Yahudi yaşardı?

Tahmin edemem, ama %90’ı Yahudi’ydi. Bizim oturduğumuz apartmanın yanbaşında mezarlıktan sonra, han vardı. Eskiden oraya Kamondo apartmanı denirdi, sonradan Boton Apartmanı oldu, sonra da Yapı Kredi alıp, Doğan Apartmanı oldu. Orası dört ayrı binadan müteşekkildi. Çok geniş bir girişi vardı. Dört yanında apartman vardı. Onun yanı başına bir tenis kortu vardı. Her kes oraya tenis oynamaya giderdi. Genellikle Musevi olanlar, ya da Tenise ilgi duyanlar gider oynardı.

Yahudi cemaati nasıldı?

Hepimiz orta sınıf ailelerden, herkes bir birine bağlı idi. Pek zengin yoktu. Belki zengin olabilirdi, ama zenginliğini de göstermezlerdi. Mütevazı ailelerdi.

Kaç tane sinagog bulunurdu?

Bizim oturduğumuz mevkii de sinagog yoktu. Ama biz kuledibine yakın olduğumuz için, Yüksek kaldırımında Eşkenaz sinagogu, diğer tarafan Knesset ya da diğer adı ile Apollon sinagogu vardı ki. Henüz daha Neve Şalom yoktu. Bankalar Caddesi Şair Ziya Paşa yokuşunda, İtalyan Sinagogu vardı. O zamanlar Kal de los Frankos denilirdi. Ben İtalyan Sinagoguna giderdim.

Haham, Şohet, Hazan, vb din mensubu var mıydı? Varsa kaç taneydiler?

Bir kere, İtalyan Sinagogu kurulduğu zaman ilk hahamımız, haham akal, meşhur tenor, Algazi idi. Sonra ayrıldı Mexico’ya gitti, oraya yerleşti. Algazi’den sonra, haham Eliya Eskenazi geldi. Kendisi aslında Bulgar asıllıydı. Birkaç sene bizde hahamlık yaptıktan sonra onu Büyükada Sinagoguna alındı. Bizim sinagogun haham a kal olarak, Maare ata dediğimiz müteveffa Rav David Asseo hahamlık yaptı. İtalyan Cemaatı masraflarını üstlenerek kendisinin Rodosa gönderdi. Rabinic eğitimini gördü. Teoloji Üniversitesinden mezun oldu.

Mikve, Talmud Tora, Yeşiva var mıydı?

Talmud Tora, şöyle vardı. Bugünkü 500 yıl Vakfı müzesi olan bina, o zaman Zülfaris Sinagogu idi. Bütün düğünler orada yapılırdı. Pazar sabahları bütün etrafta

oturan ailelerin çocuklar oraya giderlerdi din dersi almak için. O zaman ağabeyin onların bir kurucusu, Auvar Ahim olarak her Pazar Sabahı orada İbranice tora dersleri verilirdi.

Yahudilerin özellikle yaşadığı bölgeler ya da getolar mı vardı yoksa şehirde dağınık mı yaşarlardı?

Ekseriyetle Yahudi topluluğu o zamanlar Yazıcı Sokak, Kuledibi, Tepebaşı, Kasımpaşa o muhitlerde en çok otururlardı. Bir kısım yüksek tabaka olan aileler, Taksim'de otururdu. Ultra milyoner diyeceğimiz kimseler Şişli, Nişantaşı'nda otururlardı.

Oradaki Yahudilerin belirli meslekleri var mıydı?

Meslekleri muhtelifti. Kimisi tüccar, kimisi sanatkardı. Sanatkar derken, marangoz, demirci, kunduracı, berber vardı. Benim oturduğum semtte Yahudi berber yoktu, ama çok enteresan bir berber vardı. Şevket berber, siyah saçlı, toplu simsiyah bir sakalı vardı. Orada traş olmaya giderdik. Çocukluğumun ilk yıllarında o sakalı görmekten korkardım, pek girmek istemezdim. Bizim oturduğumuz apartmanın tam karşısında Rum bir bakkal vardı. Yeremia. Bütün alışverişlerimizi oradan yapardık. Hatırlarım, rahmetli babam, her Cumartesi günü öğleden sonra, bu Yeremia bakkalından, kapalı bir kutu Nestle Çikolatasını alırdı. Anlaşma yapmıştı bakkal ile; Ben bu kutuyu alıyorum, ikramiye çıkıncaya kadar ben çukulataları açacağım. Kaç tane çukulata açmış isem, onları ödeyeceğim, diğerlerini sana iade edeceğim. Ve bakkal Yermia bunu kabul etmiş. Her Pazar sabahı babam üç kardeşi toplar, teker teker çukulataları açardık, ikramiye çıkıncaya kadar. Gerçekten de her Pazar günü bir ikramiye çıkardı. Çukulatanın içinde bir kart vardı. Bir seferinde, alçıdan bir Atatürk büstü. Başka bir hafta mürekkep dolmakalem, bir seferinde dört köşe bir fotoğraf makinesi. Bu hatıra olarak kaldı. Hatırlıyorum, yine nestle çikolatasının sinema sanatçılara ait fotoğraflar vardı. Bir de bir katalog verilirdi. Çikolataları açınca hangi sanatçı çıkıyorsa, onu katalogun üzerine yapıştırılıyor. Ne zaman ki katalog tamamlanınca Yüksek Kaldırımın aşağısında Nestle Çikolatalarının bayisi vardı. Oraya gider, katalogu verdiğimde bize bir hediye verirlerdi.

Elektrik ve akan su var mıydı?

Vardı. Çeşmeden su akardı. Harp zamanına kadar İstanbul'da yaşayanlar çok azdı.

Çocukkenki politik durumları anımsıyor musunuz?

Benim çocukluk ya da gençlik zamanında 1950 senesine kadar, tek parti vardı. Cumhuriyet Halk Partisi, sonradan Adnan Menderes ile çok partili siyaset başladı. Sonrada bildiğimiz partiler ortaya çıktı.

Herhangi bir antisemitizme rastladınız mı?

Antisemitizm yaşamadık. Antisemitizm konusunu benim için ikiye ayırmak gerekir. Bir tanesi Türkiye bakımında, diğeri de İtalyan bakımından. Türkiye bakımından biz her hangi bir antisemitizme mağruz kalmadık. Sadece bildiğimiz Varlık Vergisine maruz kaldı. Fakat İtalyan antisemitizmine gelince, Musoline Almanya ile anlaşıp Yahudilere karşı bir antisemitizm savaşı yaşayınca kadar.

Askeri resmi geçitler, özel kutlama günleri, ya da kurtuluş günleri kutlanır mıydı?

Ben tahsilimi İtalyan okulunda yaptığım için. İtalya'nın kendine ait özel kutlama bayramları vardı. Bütün İtalyan çocukları altı yaşından 12 yaşına kadar Yavrukurt'a bağlı idiler. Buradaki gibi. 12 yaşından, 18 yaşına kadar Türkiye'deki izci takımına bağlı idiler. 18 yaşından okulu bitirinceye kadar daha üst bir gruba bağlı idik. Tabii üniformalarımız vardı. İtalya dini bayramları ve resmi bayramları vardı. Dini bayramlar olduğu zaman Noel Paskalya gibi. O bayramlarda İtalya Casa D'Italya kulübüne üniforma ile giderdik. Casa D'Italya Tepebaşı'nda idi. Orası halen bugün İtalyan Kültür Merkezi diye anılır. Ayrıca dini merasimler vardı. Nasıl ki bugün Türkiye 19 Mayıs Gençlik ve Spor bayramı kutlanıyorsa, o zamanlar da 24 Mayıs Kurtuluş bayramı idi. O tarihlerde Pazar gününe rastlamak suretiyle, İtalyan Sefaretinin bahçesinde bazı jimnastik hareketlerinde bulunurdu. 24 mayısta İtalyan Kültür merkezinde toplandığımız üniformayı giyerdik. Ben de sancak tutardım. Ağabeyim, daha üst bir rütbeliydi o da büyük sancağı tutardı.

Türkiye Cumhuriyetine ait bayramlardan yalnız Cumhuriyet bayramını kutlardık. O gün okulda toplanırdık. Okuldan Galatasaray lisesine diğer okullarla

beraber birleşik, Oradan Taksime meydanına geçerdik, orada her zamanki gibi, silahlı kuvvetler, sonra da okullar tribünün önünden geçirdi. Dalyan takımında sancak tuttuğum için, 29 Ekimde okul sancağını tutardım. Resmi geçitti önce Türk bayrakları, sonra Türk okullarının sancakları, sonra yabancı okulların sancakları, Alman Lisesi, Fransızca Lisesi vs. geçirdi.

1938'de Atatürk öldüğü zaman ben altınca sınıfta idim. Dolmabahçe tabutu katafalga konmuştu. Okul olarak bütün okul, dolmabahçe sarayına gitmiştik.

Çocukken öğrendiğiniz marşlar varsa bizim için söyler misiniz?

Marşları unuttum.

Şehrinizde Pazar günlerini anlatır mısınız?

O zamanlar Cumartesi günleri öğlene kadar okul vardı. Öğleden sonra yaşıma göre ya evde oturdum. Ya da anne babamla birlikte büyükanneyi görmeye giderdim. Babaanneyi görmeye giderdik. Daha sonra genç yaşa gelince, arkadaşlar toplanır, kağıt oynar sinemaya giderdik. 18 yaşından sonra kızlarla tanışmaya başladık. Klık kurmuştuk. Her Pazar bir evde toplanarak parti yapardık. Babaaanne ziyaretine gittiğimizde büyükanne bizi kucaklardık. Ne verebilirim ben torunlarıma diye kıvranırdı. Yok şu imiş yok bu imiş filan. Her çıkışımızda cebimize bahşiş gibi para verirdi.

Ailenizde pazara giden kimdi?

Semt pazarı yoktu, oturduğumuz evin biraz ilerisinde manav vardı. Evin karşısındaki bakkala annem Yerimia diye bağırırdı. Rumca "bir kilo şeker, bir ekmek" derdi. Sepeti atardı. Manav için kendisi giderdi ya da hizmetçiyi gönderirdi.

Benim babamın stok merakı vardı. Ya bazen kendisi satın alır dolabına koyardı. Ya da hediye ederlerdi. Zamanı gelince çıkarır verirdi. Mesela kuruyemiş getirirdi. Kuruyemişi üzerine gitmiyelim diye saklardı, zamanı gelince verirdi. Saklamayı gizli yapardı.

Özel alışveriş yaptıkları tüccar ya da satıcılar var mıydı?

Onunla babam ilgilenirdi. Ama şunu hatırlıyorum. Beyoğlu'nda bugünkü Odakule'nin olduğu yer eskiden Karlman pasajı diye büyük bir dükkan vardı. Sahibi Leh Yahudi'si idi. Orada her aradığınız vardı. Bugünkü Migros gibi. Onun bir adedi vardı. Ayda bir kere ne mal olursa olsun etiket koyardı. Sekiz kuruş, Sekiz Para, Sekiz Lira, Seksensekiz lira gibi. [Mala göre aynı sayının katları.] bardak çanak, elbise, giyim eşyası, züccaciye, oyuncak eşarp satardı. Ben büyük yaşlarımda gitmeye başladım.

Hatırladığınız önemli politik olaylar (Yunanlıların ihracı, Atatürk'ün ölümü, Varlık vergisi, başka ülkelerden gelen Yahudi muhacirlere karşı Türkiye'nin tutumu) bu olaylar karşısındaki duygularınız.

Bildiğimiz gibi İspanya'daki Yahudileri 1492 senesinde Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'a getirilmesi kendine mahsus bir olaydır. Ayrıca İkinci Dünya savaşından önce savaş başlamadan önce Hitler'in Almanya ve diğer memleketlerde, başlatmış olduğu baskı ve Antisemitizm hareketleri bu ülkelerde yaşayan bir çok ilim adamlarının toplayıp Türkiye'de barındılar. Bunlar üniversitede branşlarına göre hocalık yapıp, ders verdi. İkinci dünya savaşında, İsrail'e gitmek için birçok Yahudilerin saklı olarak Türkiye topraklarından geçmesine müsaade ettiler. Maalesef Struma vapuru nahoş bir olaydı.

Ailenizin bu konularda söylediklerini hatırlıyor musunuz?

Evde hiçbir zaman bunlar konuşulmazdı.

4-EBEVEYNLERİNİZ:

Röportaj yaptığınız kişinin ebeveynlerini onlar hakkında anlattığı öykülerle tanımaya çalışın.

Babam Saul Modiano 1887 yılında Selanik'te doğdu 1970 yılında İstanbul'da öldü., Annem Ester Modiano 1894 yılında Selanik'de doğdu, 1979 yılında İstanbul'da öldü. Annem ve babam İstanbul Şişli'deki İtalyan Musevi mezarlığında gömülüdür.

Önce babasının genel bir tasviri ile işe başlayın. Nasıl biri olduğunu size anlatmasını isteyin. Zeki miydi?

Babam orta boylu, biraz şişmanca, beyaz saçlı. Gözlüklerini yalnız okurken takardı. Evin içinde kravattı, ama sokağa çıkarken kesinlikle takardı. Her zaman stil temiz, giyinir. Annem de orta boylu, biraz şişmanca, ağır başlı bir kadındı. Saçları normal boydaydı. Evin içinde günlük giyinirdi. Sokağa çıktığı zaman normal giyinirdi. Makyaj olarak dudak boyası kullanırdı, oje sürerdi.

Konuşkan mıydı? Ya da ciddi ve suskun muydu?

Çok ciddi, kendine kapalı bir insandı. Çok fazla konuşmazdı, konuştuğu zamanda kelimeleri tartarak konuşurdu. Ağırbaşlı bir kimseydi. Annemde ciddiydi.

Sert bir baba mıydı yoksa anlayışlı mıydı?

Çok anlayışlı bir insandı. Çok zeki bir insandı. Pek okumazdı, çok vakti müsait değildi. Ama her şeyi takip ederdi. Annem de anlayışlı biriydi. O okurdu. Selanik'teki Fransız okulunda okudu.

Aynı soruları annesi içinde sorun. Nasıl biri olduğunu size anlatmasını isteyin. Zeki miydi?

Konuşkan mıydı? Ya da ciddi ve suskun muydu?

Sert bir anne miydi yoksa anlayışlı mıydı?

Ne zaman nerede doğmuşlar?

Öğrenim durumları neydi?

İkisi de Selanik'te okudular. O zaman İdadiye derlerdi. Annem Rum okulunda okudu fakat Fransızca tedrisatı vardı. sonra Fransız okulunda okudu. Babam İtalyan okulunda okudu. İyi bir tahsil aldılar. Annemim okul anılarda, Fransız okulunda okurken, Aliance Israelite Universal tarafından bir burs kazandı. Fransa'ya gidip Fransızca lisanını ilerletmek için gidecekti, fakat zaten babam onun müstakbel karısı olacağını bilerek, onu bu sevdadan vazgeçirdi, gitmesini bırakmadı. Annemde bunun üzerine bir Rum okulunda Fransızca öğretmenini olarak, ders vermeğe başladı.

Ana dilleri neydi ve başka hangi lisansları konuşurlardı?

Babamın ana dili İtalyanca, annemin İspanyolca.

Birbirleri ile ve kendi ebeveynleri ile hangi lisanda konuşurlardı?

İspanyolca ve Fransızca,

Geçimlerini nasıl sağlardı?

Selanik'te iken bir şirketin nezdinde memur olarak çalışırdı. İstanbul'a geldiğinde kendi hesabına yazıhane açtı. Babam Avrupa fabrika komisyonculuğu, sigorta acenteliği ve Sigorta eksperliği yapıyordu. Annem Fransızca öğretmenliğini evleninceye kadar sürdür.

Nasıl tanışmışlar?

Annem ile babamın tanışması görücü idi. Annemin kardeşi Jak Kohen, babamın en yakın arkadaşı idi. Dolayısı ile babam 14-15 yaşlarından sonra, sık sık onların evlerine gittiği için, samimiydiler. Babam 1918 yılında, 31 yaşında iken annemle evlendi. Çok genç bir yaş sayılmaz. Çünkü, 1912-1914 yılları arasında Balkan savaşında babam askere gitmedi, ama Osmanlı, İtalya arasında Balkan Savaşı sırasında (O sıralar Selanik Osmanlı İmparatorluğu'ndaydı) Osmanlı İmparatorluğu İtalya ile savaşa girdiği için Selanik'te yaşayan İtalyanları hudut dışı ettiler. Ve babam mecburen İtalya'ya göç etmek mecburiyetinde kaldı. Savaş bitinceye kadar 6 ay kadar Milano şehrinde kaldı. Bu süre içinde annem Selanik'te kaldı. Geldiklerinde 1914 yılında 1. Dünya savaşı başladı. 1918 yılında Dünya savaşının bitmesine az kala evlendiler. Babamın Selanik'te yaşarken, annesi İstanbul'da idi. Savaş yıllarında, annem ile evlenebilmesi için babam annesi mektup yazarak kendisinden izin istemişti.

Görücü usulu ile olan bir evlilik miydi?

Nerede ve ne zaman evlenmişler?

Sinagogda mı evlenmişler yoksa sadece resmi bir nikah mı yapmışlar?

O zaman resmi nikah yoktu, doğrudan doğruya sinagog evlenmesi vardı. Ama onlar evde evlendiler. Akrabalarla birlikte düğün oldu.

Giyimlerini tasvir edin. Geleneksel mi modern miydi?

Ailenizin maddi durumu nasıldı?

Orta, çok mütevazı bir aile hayatımız vardı.

Yaşadığınız evi anlatın.

1921 yılında Ağabeyim daha altı aylık iken Selanik'ten İstanbul'a geldiler.

Kaç odalıydı, mutfak, banyo gibi başka hangi bölümleri vardı?

Mobilyalarınız nasıldı?

Sürekli musluklardan akan suyunuz var mıydı?

Ne tür bir ısıtma sistemi kullanırdınız?

Bildiğim kadarı ile mangal ile ısınılırdı. Siyah kömürle. Evleri onlara aitti.

Bahçeniz var mıydı?

Evleri bahçe içinde, müstakil bir evdi, kapıları her zaman açıktı.

Varsa neler ekerdiniz?

Evinizde hayvan besler miydiniz?

Annemin kardeşi Jak'ın bir köpeği vardı. İsmi Fido'ydu, o ava meraklıydı.

Uşak, hizmetçi, dadı, matmazel, çamaşırcı kadın gibi yardımcılarınız var mıydı?

Bütün işleri annem yapardı.

Evinizde kitap bulunur muydu?

Varsa ne tarz kitaplardı?

Dini ya da din dışı?

Ebeveynleriniz okumayı sever miydi?

Evet

Ne zaman ve ne türleri okurlardı?

Babam pek o kadar okumazdı. Babam her gün Fransızca yayınlanan Journal D'orient okurdu. Annem de yine gazeteleri okur ve Fransızca romanlar okurdu.

Size kitap tavsiye ederler miydi?

Yok ben kendiliğimden kitap okurdu. Evde benim kütüphanem vardı.

Gazeteleri takip ederler miydi?

Kütüphaneye düzenli gitme alışkanlıkları var mıydı?

Yok.

Ne kadar dindardılar?

Dine bağlıydılar, ama sabah akşam namaza gitmezlerdi. Bütün bayramları takip ederlerdi, bayramına göre, geleneğini uygularlardı.

Yahudi geleneklerinin hangilerini uygularlardı?

Kaşer'e bakarlar mıydı?

Bilhassa babam kaşere çok bağlıydı.

Sinagoga her Cuma mı yoksa sadece bayramlarda mı giderlerdi?

Babam her Cuma akşamı ve Cumartesi Günleri ve bayramlarda hiç kaçırmazdı. Annem her bayramda giderdi. Annemin ve Babamın gerek Büyükada ve gerekse İtalyan sinagogunda ayrılmış yerleri vardı.

Evde bayram kutlamaları yapılır mıydı?

Tabii

Yahudi cemaati mensubu muydular?

Annem, babam, ablam ve ağabeyim Mişne Tora Derneğine üyeydiler. Ben de 15 yaşından sonra üye oldum.

Cemaatte etkin görevleri var mıydı?

Annem derneği ikinci karma okulunda okuyan talebelerin öğle yemeklerini vermek ve senede bir kere kız ve erkek öğrencilere giyim takımları verirdiler. Annem'de yemekhane ve kadınlar komisyonunun başkanlığını yapmıştı. Babam da yönetim kurulu üyesi idi. Fakat resmi üye değildi, çünkü İtalyan uyruklu olduğu için kayıt etmediler, fakat faaliyetlere katıldı.

Ebeveynlerinizin politik görüşleri neydi?

"En los meseles del hukümet el ahali nuestro no se kariştireya" cevabını verdi. Herhangi bir parti, politik, sosyal, kültürel organizasyona üye miydiler?

Babam Mişne Tora'da etkin görevliydi, ayrıca İtalyan Musevi Cemaatinin aktif üyesi idi. Aynı zamanda cemaati hahambaşılık nezdinde kendi temsil ederdi. Mişne

Tora derneğinde her sene bir lokalde müsamere yaparlardı. Önce gençler komisyonu üyeleri tarafından hazırlanmış bir tiyatro yapılırdı.

Babanızın askerlik dönemine ait anılarını anlatın.

Babam İtalyan uyruklu olduğu için askerlik yapmadı.

Komşuları Yahudi miydi ve ilişkileri nasıldı?

Selanik'teki ve İstanbul'daki komşuları Yahudi'ydi. Sık sık gidip gelirlerdi. Ben bir yaşındayken Galata'da oturduğumuz apartman 12 daireli bir binaydı, On iki daire bir daire gibiydi. Serdarı Ekrem Yazıcı Sokakta, galiba kapı numarası 64 olan Önce Varon ve Benardete apartmanında, Varlık vergisinden sonra, Lebar apartmanı oldu.

Arkadaşları kimlerdi? Yahudiler mi? Geniş toplumdan insanlar mı? Akrabaları mı, komşuları mı, cemaatte birlikte çalıştıkları kişiler mi, iş arkadaşları mı?

Hem Musevi hem de Türk vardı. Ama ekserisi Musevi'ydi. Daha çok azınlıklar vardı.

Tatile çıkarlar mıydı?

Tatile çıkmağa gerek yoktu, zaten Büyükkada'da yazlık evimiz vardı.

Evet ise ne sıklıkla nerelere giderlerdi?

Yalnız mı çocuklarıyla mı tatile giderlerdi?

Bazı yıllar Pesah bayramının son günü, Hames kesileceği zaman İtalyan Cemaati üyelerinden dört beş aile toplanıp, o zamanki Çamlıca tepesine gidip, piknik gibi bir şey yapardık.

Ebeveynlerinizin kardeşleri hakkında neler biliyorsunuz? İsimleri, doğum ve ölüm tarihleri, nerede yaşadıkları, öğrenim durumları, meslekleri, çocukları nedir?

Babam üç erkek bir kız olmak üzere dört kardeşiler. O en büyüğü idi. Onun bir küçüğü Gabriel Modiano 1890 yılında doğdu. Selanik bankasının müdürüydü 1963 yılında öldü, Eleonora Modiano ile evliydi. Bir oğlu ve bir kızı vardı. Oğlu Mario Modiano iki yıl önce vefat etti, kızı Linetta Modiano halen Roma'da yaşıyor.

Babamın kız kardeşi Ester Modiano 1892 yılında doğdu 1982 yılında İsviçre'de öldü. Raphael Yacoel ile evliydi. Onun bir oğlu var, Gabriel Yacoel. Son senelere kadar Milano'da yaşıyordu, sonradan haber alamadık.

En küçük kardeşi ise Isaac Mordiano 1894 yılında doğdu, Alman Deutche Oriente bankın müdürüydü. İkinci dünya savaşı sırasında Naziler yüzünden onu müdürlükten istifa etmeye mecbur ettiler. Ayrıldıktan sonra yeni kurulan Türkiye Kredi bankasının ikinci müdürü olarak görev aldı. Kredi bankası iflas edince ayrıldı, bir müddet sonra İsviçre'ye gidip yerleşti. Isaac Modiano'nun iki kızı oldu. Biri Geovanna Modiano maalesef çok genç yaşta 1984 yılında vefat etti, hukuk üzerine akademik araştırmalar yapıyordu. Diğer kızı Renata Modiano İsviçre'de yaşıyor, İtalyanca edebiyat dersleri veriyor. Isaac Modiano 1985 yılında İsviçre'de öldü. İlk karısı olan Maria Pardo ile evlidir. Mario Pardo'nun babası Josep Pardo İsmet İnönü'nün özel Fransızca öğretmeni idi.

Annemin üç kardeşi vardı. En büyük ablası Pava Kohen, Benjamin ile evliydi soyadını hatırlamıyorum. Üç çocuğu oldu, Makro, Suzan ve İzidor. Çok genç yaşta ölen Suzan isimli bir kız kardeşi daha vardı. Birde kardeşi Jak Kohendi. Onunda iki çocuğu oldu, Makro bugün halen Roma'da yaşıyor ve kardeşi İvon maalesef İkinci dünya harbinde Almanlar Roma'yı işgal ettiği sıralarda zor şartlar altında zatüreye yakalandı ve Roma'da vefat etti.

Ebeveynleriniz hangi akrabalarla düzenli olarak görüşürlerdi? Ne sıklıkla nerede ve hangi olaylarda görüşürlerdi?

Herkes bir aile gibiydi. Evlerde görüşürlerdi. Annemin küçük kardeşi babamın en samimi arkadaşıydı. Babam hayatını onların evinde geçirmiştir.

5-İLK YILLARINIZ OKUL YAŞAMINIZ:

Şimdi röportaj yaptığınız kişiden çocukluk yıllarını anlatmasını isteyin.

Onlara kimin baktığını, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğunu, okulları, sınıf arkadaşları, öğretmenleri, ve yahudi cemaati ile ilişkilerini.

Bizleri anne baba bakıyordu, fakat ayrıca bir İmroz adasından gelen, (o sıralar orada Rumlar oturuyordu.) Elefteriya isimli bir Rum kadın uzun yıllar çalıştı. Onların sayesinde her üç kardeş Rumca'yı onlardan öğrendim.

Nerede ve ne zaman doğdunuz?

1926 yılında İstanbul'da doğdum.

Yuvaya mı gittiniz, veya anneniz mi kardeşiniz mi sizi büyüttü?

Biz Yazıcı sokağında otururken Ablam Kuledibindeki Avusturya ilkokulunda okuyordu, ben daha beşbuçuk yaşında iken, onunla beraber, Avusturya okulunun ana sınıfına başlamıştım. Oradan bir hatıra kaldı ki sınıf sözler vardı, bize delikli kartonlar verirlerdi ve o kartonların delikleri arasına ip geçirmek suretiyle şekiller ortaya çıkardı. Bazen hayvan şekilleri, bazen çiçek şekilleri vs. niyetim ilk okulu da orada yapmaktı. 1936 senesinde tam ilk okula gideceğim sırada Musolini tarafından bir kanun çıktı bütün İtalyan erkekleri İtalyan mekteplerinde, okumaları şarttır. Aksi takdirde 18 yaşına geldiklerinde vatandaşlıklarını kaybederler. İtalya o sıralar Faşist bir rejimle idare ediliyordu. Buna göre üniformalarımız vardı. Siyah gömleli üniformalardı. Gök mavisi kısa pantolon, siyah gömlek ve üçgen şeklinde bir eşarp, ve önünde Musolini'nin amblemi başımızda bir siyah şapka ve şapkanın üzerinde yine Musoli'nin amblemi vardı. Şapkanın sağ tarafında feslerde olduğu gibi sarkan bir ponponu vardı. Bu üniforma ile her Çarşamba günü öğleden sonraları tatil idi, ve Cumartesi günleri öğleden sonraları Casa D'Italya lokalinde toplanırdık, orada tiyatro gibi etkinlikleri vardı. Ben 1939 yılında okula girdim. 1943 yılına kadar etti. 1943 yılında İtalya Almanya ile savaş anlaşması imzaladığından Yahudi olduğumuzdan derslere devam edebiliyorduk ama, faşist rejiminden bizi iskat ettiler, biz ne siyah gömleli üniforma giyiyorduk, ne de etkinliklere katılabiliyorduk. Yalnızca öğrenciliğimizi devam ettiriyorduk.

Nitekim Saint Benoit okulunun orta sınıfında okuyan ağabeyim, eğitimini ortadan kesip İtalyan Lisesine geçmek zorunda kaldı. Ben de ilk önce ilk okulu ve altıncı sınıftan sonra İtalyan Lisesi'de okudum. Galatasaray Lisesi'nin arka tarafında İlk okulu vardı, beşinci sınıftan sonra orta ve lise kısmına geçtim ki, İtalyan Lisesi halen burada devam ediyor.

İlk sınıfa girdiğim zaman bugün halen beraber aynı derneklerde çalıştığımız Nesim Behar adında bir arkadaşım ilk okulun birinci sınıfından beşinci sınıfına kadar yan yana oturduk, sonra orta kısımdan sonra ayrıldık. Çünkü orta kısımda Fen ve Muhasebe vardı. Ben Muhasebe kısmını seçtim.

Yoksa dadı ya da matmazeliniz mi vardı?

Evde idiysezen anneniz ya da size bakan kişi ile gün içinde neler yapardınız?

Okula nerede gittiniz?

Yahudi okulu mu, devlet okulu mu yoksa özel bir okula mı gittiniz?

En çok sevdiğiniz dersler hangileriydi?

Muhasebe, Liseyi bitirdiğimiz zaman biri kız altı öğrenci Muhasebe'den mezun olduk.

Özellikle sevdiğiniz ya da nefret ettiğiniz bir öğretmen var mıydı?

Hepsini severdim, Hemen hemen bütün öğretmenler İtalyan'dı ve birbirimize bağlıydık. İngilizce dersi görmedik.

Kim ve nedendi?

Öğretmenleriniz ya da sınıf arkadaşlarınızda bir antisemitizm hissettiniz mi?

Hayır hiçbir antisemit davranış görmedik, ama 1943 yılından sonra Faşist propagandadan men edildik. Faşist programda beynimizi yıkamıyorlardı. Ama bir tane hoca vardı ki, o resmen İtalya hükümeti tarafından Faşist derslerine girerdi. Ben 1948 yılında İtalyan Lisesi'nde mezun oldum.

Lisan ya da müzik konularında özel dersler aldınız mı?

Yedi sene keman aldım, birçok müzik parçalarını çalabiliyordum. Gençlik yıllarında bıraktım, ve bugün notaları bile hatırlamıyorum.

6-ARKADAŞLARINIZ, BOŞ ZAMANLARINIZ VE TATİLLER:

Görüştiğiniz kişiden arkadaşları, hobileri, boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri konularında öyküler anlatmasını isteyin.

Çocukluk arkadaşlarım, İlk okul arkadaşlarımla ilgili çok bir şey hatırlamıyorum. İlk okul öncesini hatırlamıyorum. Ortaokul arkadaşlarımdan birçokları ile Okuldan sonra da buluştuk, hem de bugün bazıları görüşüyoruz. İsimleri, görüştüğüm kişilerden İtalyan cemaatinin ikinci başkanı olan Nesim Behar. İlk olundan itibaren arkadaşlık. Okuldaki arkadaşlarınız kimlerdi? Yahudi mi yoksa geniş toplumdan mıydılar?

Okul dışı arkadaşlarınız kimlerdi?

Nesim Bahar, birde geçen hafta vefat eden, Bensiyon Çukran ile de çok samimiydik. Arkadaşlar kız erkek karışıktı. Sınıf arkadaşları arasında Katoliklerde vardı. Meşhur Sinema yazarı Giovanni Scognamillo orta kısımda benim sınıf arkadaşımı. Kendisi başlangıçta sinemacıydı. Onun babası, Elhamra sinemasında sinemacıydı.

Arkadaşlarınızla neler yapardınız?

Okul dışı arkadaşlarla Pazar günleri toplanır parti yapardık, dans ederdik.

Boş zamanlarınızda neler yapardınız? Hobileriniz, uğraşlarınız nelerdi?

İlkokulda daha doğrusu ilkokul yaşlarında, orta kısmın ilk yıllarında dekupaja [maket'e] karşı çok büyük bir ilgim vardı. Kontraplak üzerine. Bir ince kontraplaktı. Yüksekaldırında Fridman diye bir dükkan vardı. Onun oğlu Dario Fridman'dır. Kendisi orada bununla ilgili malzemeyi satardı. Bir kağıt üzerine mavi olarak basılmış şekiller vardı. Bu şekillerde üzerinde beyaz oymalı işaretler vardı. O basılı kağıdı, un ve su karışımı ile bir hamur yapardık. O hamuru kağıdın üzerine sürerdik, onu kontraplaka yapıştırırdık. Beklerdik bir müddet iyice yapışsın. Bir delik açma aleti vardı, beyaz olan kısımlara birer delik açardık. Ondan bir ince kıl, el testeresi ile, o delikten geçmek suretiyle, o beyaz ile mavi arasındaki kenardan testerelemek suretiyle delik açılırdı. İşaretler vardı. İşaretlere göre o parçalar, bir birine yapıştırılırdı zank ile. Yapıştırdıktan sonra neler yaptım. Bir at, bir hokka, iki taraftan kırmızı ve mavi, bir tabla, bir döğme. Bugün bu kağıtları bulsam yapardım. Bunu kendi kendime öğrendim. Tek başıma yapardım.

Bugün dükkanı Akaretlerin başında olan, uçak maket parçaları alırdım. Evde bunları birer birer yapıştırmak suretiyle, kağıtla yapıştırarak, bir pervane vardı. Pervaneden arkaya doğru bir lastiği vardı Pervaneyi gerilince, parmakla tutuyordum sonra uçak uçuyordu.

Bir tutkum daha vardı ki devam edemedim. Keman çalmak, yedi sene ders aldım.

Bir merakım daha da vardı gençliğimde, Adada bunu çok yapardım, bilardo oynamak. İstanbul'da Lüksemburg sarayı vardı. Burada üç katlı binada bilardo masaları vardı. Jak Mitrani diye bir arkadaş ile, onunla bilardo oynardık.

Herhangi bir spor, politik ya da kültürel etkinlik yapar mıydınız? Herhangi bir kulüp ya da dernek mensubu muydunuz?

Okulda, hem Voleybol hem de basketbol takımında oynadım. Ama bugün hiçbir şey kalmadı. Politik etkinliklere katılmazdım. Kültürel etkinliklerden beşinci sınıfta iken, Etifani bayramı için şiir okudum. O şiiri okumak için önlükten gayrı, Babamla Sümerbank dükkanından yeni ayakkabı alındı. Etifani bayramı bir Hristiyan bayramı, haçın suya atılmasıdır.

Cumartesilerinizi ve tatillerinizi nasıl değerlendirirdiniz? Ailenizle mi yoksa başka yerlere mi giderdiniz?

Cumartesi, Pazar günlerini anne babamla geçirirdim. İtalyan Gençlik Kampı vardı. O İtalya'da yapılırdı. Başarı olanlar giderdi. Ağabeyim, üç kez kampa gitti. 1938 senesinde, ben de gidecektim, fakat savaş başlama rivayetleri başladı, bırakmadılar gidemedim.

Tatile ailenizle mi çıkardınız yoksa gençlik kamplarına mı giderdiniz?

Tatillere arkadaşlarınızla mı çıkardınız?

Eğer hatırlıyabiliyorsanız bana

İlk arabaya bindiğiniz zamanı anlatın.

Pek araba kullanmaya gerek yoktu. Tramvay kullanırdık. Evden okula yayan giderdik, çünkü yakındı. Benim arabam yoktu, ehliyet almak için çok uğraştım.

Öğrendim bir Renault 4 ile başlamıştım. Ufak bir araba idi. Kağıthane, hep tarla idi. Orada araba kullanma dersleri verirdi. Direksiyonda ben vardım. Tam kullanıyordum, birden önüme bir manda çıktı. Manadayı ezmek için direksiyonu kırdım, araba ön çamurluğu duvara vurdu, biraz ezildi. O zamanki para ile beş lira verip işi tatlıya bağladım.

İlk trene bindiğiniz zamanı anlatın.

Hatırladığım kadarı ile, Yeşilyurt'a gitmek için, anne ve babamla gitmek için binmişim.

En sevdiğiniz tatil yerini ve nedenini anlatın.

Çocukluğumdan beri Büyükkada'da geçirdi.

Dışarıda, restoranda yemek yer miydiniz? Evetse, nerelerde yediğinizi anlatın.

Babam kaşeruta çok bağlı idi. Hiçbir zaman dışarıda yemek yemezdik.

7- KARDEŞLERİNİZ:

Görüştüğünüz kişinin kardeşleri hakkında bilgi edinmek istiyoruz.

Çocuklukları onunkine benzer miydi?

Ağabeyim, Mario Mair Modiano 1921 yılında Selanik'te doğdu. Daha altı aylık iken, anne babamla beraber, İstanbul'a geldiler. Okul zamanı geldiği zaman altı yaşında Fransız Saint Benoit okuluna başlamıştı. Yedinci sınıfa geçeceği sırada 1932 Musolini'nin tebligatı İtalyan Lisesine gitmek zorunda kaldı. Bütün tahsilini İtalyan Lisesinde yaptı. Hatta İtalya lisesinde, Ticaret kısmını birincilikle bitirdi, liseyi bitirdikten sonra İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Üniversitesine gitti. Orada ticaretten mezun oldu. 1942 senesinde komşularımızdan biri ile ortak oldu, toptan manifatura ticareti üzerinde 1950 senesine kadar. 1950 senesinde, kendisi ayrılmak zorunda kaldı. Benimle beraber ortaklık yaptı. Firmanın adı "Terakki Manifatura evi Mair ve Eriko Modiano" olarak firmayı kurmuştuk. 1958 senesine kadar. 1958 senesine kadar devam ettik. Ama sonra o Kanada'ya gitti ve oraya yerleşti. 1948 yılında İstanbul'da Nina Eskenazi ile evlendi. Maalesef ağabeyim eski ortağı ile geçimsizlik nedeniyle, şeker hastalığına müptela oldu. Bu şeker hastalığı gözlerine vurdu. Maalesef ama oldu. Fakat buna rağmen ama olmasından iki sonra cesaret ederek ameliyata girdi. Gözünün bir tanesinin yüzde yirmibeşini kazanarak kendi kendini idare etmeğe muaffak oldu. Ameliyatı Kanada'da oldu. Çok atik bir kimse idi. Meşguliyeti seven biri olduğundan, ama olmakla beraber, kendisine bir vakit geçirme olsun diye, üniversiteye yazılarak fotoğrafa merak saldı. Fotoğraf sanatı üzerine bilgi almaya başladı. Yüzde yirmibeş görmeye başladıktan sonra güzel fotoğraflar çekmeğe başladı. Kanada'da iken başta çok zorluklarla karşı karşıya geldi, hiç iradesini kaybetmedi. Birçok yerde memur olarak çalıştı. Ama en sonunda, birisi ile ortak olup, kadın ve erkek ayakkabı ithalat dükkanını açtılar. Uzak doğu, İtalya ve Fransa memleketlerinden türlü türlü ayakkabılar ithal ettiler. Onun oğlu oldu. Tahsilini Kanada Montreal'da bitirdi. İlk başta babasının yanında çalıştı, fakat benimsemedi o işi bunun üzerine karısı iki çocuğu ile Amerika'ya Detroit şehrine yerleşmeğe karar verdi. Bugün orada kendisinin çok güzel Yoğurt imalathanesi vardı. Ağabeyim virüs yüzünden bir hastalığa yakalandı. Bütün çabalara rağmen kurtulamadı. Birkaç sene çekişti. 1992 yılında vefat etti.

Ablam 1923 senesinde İstanbul'da doğdu. İlk ve orta tahsilini Saint George Jorj Avusturya mektebinde, Liseyi de Amerikan Robert Kolej okulunda, bir iki sene orada okudu, babamın mali durumu nedeniyle, devam edemedi. 1946 senesinde Edgar Tabah ile evlendi. Onun işleri pek o kadar parlak değildi. 1955 senesinde, sonunda İsrail'e göç etmek mecburiyetinde kaldı. Oğlu zaten daha önce gitmişti. Oğlu Albert Tabah, üç İsrail Savaşına katıldı. Altı gün savaşına, Kipur savaşındaydı. Oğlu önce kanada'da ağabeyimin yanına gitti. Orada karısı ile tanıştı, sonra Amerika'ya geçip, Kaliforniyaya yerleşti. Kızı Marcel İsrail'de kaldı. Evlendi bir Erkek ve de bir kız çocukları var. Ablam 1983 yılında öldü. Ablamla bir takım maddi sebeplerden dolayı aramız çok iyi değildi. Ağabeyimle o kadar hoşgörülü bir kardeşliğimiz geçirirken, maalesef ablamla nahoşnut ilişki içinde oldu. Bu da maddiyat yüzünden. Ölmeden önce de görüşmedik. Hatta o kadar ki, öldüğüne dair haber verdikleri zaman, Keriya bile yapmak istemedim, çok zorladılar, hatır kırmamak için yaptım. Yoksa onu da yapmıyacaktım. O kadar da kızgınım ona karşı. Babamın bütün servetini alıp, İsrail'e kaçırdı, babamı annemi beraberinde götürdü, güya kendisi orada bakacaktı onlara,

fakat üç sonra apar topar uçağa koyup gönderdiler. Hatta babamı prostattan mustarip olarak gönderdi.

Ağabeyim Nina Eskenazi ile nişanlanacak, ilk defa olarak, ziyarete getirdi. Ben keman dersleri alıyordum, ve bir takım parçalarda çalmaya başlamıştım. Bunların arasında İstiklal Marşının da müziğini çıkarmıştım. Tesadüfen bizi ziyarete geldiği gün, o anda İstiklal Marşını çalıyordum. Bu onda anı olarak kaldı, her görüştüğümüzde, “Beni İstiklal Marşı ile Karşıladi” diye latife eder.

Ben babamdan hayatımda bir kere dayak yedim, bir kere de ağabeyim. Ağabeyimin dayak yemesinin nedeni: Büyükada’ydı, rahmetli olan bir arkadaşı ile tabla oynuyordu, derken, babaanne rahatsızlanmış yatıyordu. Babam ağabeyime tembih etti, dedi ki git, büyükanneyi gör bana haber getir, durumu nasıl, oysa ağabeyim gitmeyi ihmal etti gitmedi. Babam sordu, “Büyükanneyi gidip gördün mü ?”. Ağabeyim “Evet gittim, gördüm.” “Nasıl?”, “Eee biraz daha iyiydi.”, “Ayakta mıydı?”, “Evet ayaktaydı” diye cevap verdi. Babam da peki tamam dedi. Ertesi gün babam annesini görmeğe gidiyor, görüyor, annesi yatakta. “Nasıl sen daha yatakta mısın?” “Evet, kalmadım.” “Peki Mair dün gelmedi mi buraya?”, “Yok gelmedi.” Diyor. Ama büyükanne durumu son anda idrak ediyor. “Geldi geldi haklısın unuttum, geldi.” Dedi. Tabii babam yalan söylediğini anladı, sonra eve geldiği zaman, babam ağabeyimi çağırdı, gel buraya; “Sen dün büyükanneye gittin mi?” “Evet” “Nasıl dı?”, “İyiydi.” “Ayakta mıydı?”, “Evet Ayaktaydı.” “Peki sen şimdi yat bakalım yatağa” dedi ve eli arkasına vurmağa başladı. Mair 17-18 yaşlarındaydı.

Benim dayak yememim sebebi ise; Bir Pazar günü idi. Ben 14-15 yaşlarındaydım. Annem, babam bir düğüne gitmeleri gerekiyordu, fakat gidemeyeceklerdi, bunun üzerine babam bir telegraf metni yazdı. Bana, “git bu telegrafı Galatasaray Postanesinden posta ver” dedi. O zaman Galatasaray postanesi vardı. Gittim telegrafı verdim. Hatırlarsam 13 kuruş gibi bir para idi, ödedim, aldım makbuzu. Üşgüzarlık olsun, beş kuruş cebimde kalsın diye, rakamla, 13ü 18 yaptım. Eve geldim, “Verdin mi telegrafı ?”, “Evet verdim”, “Nerede makbuz?”, Verdim makbuzu. Babam baktı makbuza, yukarıda rakam ile 13, 18 olmuş, ama altında yazı ile onüç yazı ile yazıyor. Ne kadar verdin sen bu telegrafa? Diye sordu? Onsekiz kuruş. Gel bakalım dedi ne kadar verdin. O zaman popoma onsekiz kuruş verdin diye, indirdi ve ver beş kuruşu geriye diye.

Nerelerde okula giderlerdi ve sonra onlara neler olduğunu anlatın.

8-YAHUDİLİK VE AİLEDEKİ GELENEKLER:

Bazılarımız dini bir eğitimle büyüdük. Bazılarımız da laik bir evde büyüdük. Görüşüğünüz kişiye deneyimleri ile ilgili sorular sorun.

Çocukken evinizde hangi Yahudi gelenekleri uygulanırdı?

Dinin öngürdüğü bütün gelenekler aynen tatbik edilirdi. Bayramlar, pesah bayramındaki seder, Roşaşana, Şavuotta mesela annem muhallebiler hazırlardı. Purim’de “Orejas de Aman” dedikleri, bal ile şekerli çörekler hazırlanırdı. “Borekitas del muez” hazırlardı. Orejas Del Aman; bir hamur hazırlardı annem, onu kıvırırdı, yağda pişirirdi, üzerine yağ ve erimiş bal ile ya da üzerine toz şeker katmak suretiyle, onları yerdik.

Ne sıklıkla ve hangi zamanlar Sinagog’a giderdiniz?

Bayramlarda, ben bugüne kadar her Cumartesi sabahı sinagoga gitmeyi adet edindim. Çocukken her Cuma Akşamı hatta ve hatta, daha sekiz yaşından başlayarak, onaltı yaşına kadar, Büyükada’ya gittiğimiz yaz mevsiminde, hahamı rahmetli Rav Eliya Eskenazi babamla çok samimiydiler, beni o yetiştirdi. Haftanın her sabahı ve mirha ve arvit dualarını yapardım. Kendisi bir koro yapmıştı, o koro’ya ben de iştirak etmişim. Cuma akşamki dualarda bazı parçaları koro ile söyledik. Hatta cumartesi sabahki bazı duaları da koro şeklinde söyledik. Bu şekilde yalnız yazın giderdik, çünkü sinagoga yakın otururduk. Kışın her Cumartesi günü, talebelik dönemi geçtikten sonra İtalyan Sinagoguna giderdik.

Babanız gittiğinde ona eşlik eder miydiniz?

Babamla beraber. Ağabeyim de gelirdi.

İbranice veya din eğitimi aldınız mı? Aldınızsa bu okulda mı yoksa okul dışı mıydı?

İbranice din eğitim üzerine eğitim aldım. Lisan üzerine çok uğraştım fakat maalesef muaafak olamadım. Bugün pişman oluyorum. Çünkü İbranice bugün geçerli bir lisan oldu.

Yeşiva ya da Mahazike Tora'ya gittiniz mi?

Gittim ama o zaman Mahazike Tora değildi. Adı, Aavam Tahim idi. Bugün 500 yıl vakfı müzesi olan giriş katındaki midraj'da ders alırdık. Çünkü yukarısı düğün sinagogu idi. O zaman düğünler orada yapılırdı. Yazın da kurslar sınıfa ayrılırdı. Muhtelif sınıflar vardı.

Aileniz size neler öğretti?

Bayramları tatbik etmeyi öğrendim.

Babanızla şabat günü dua eder, Tora okur muydunuz?

Tabii

Bar-mitzva (erkekler için) ya da bat-mitzva yaptınız mı?

Benim bar-mitzvam maalesef törensiz geçti. Çünkü tam Bar-mitzva yapacağım sırada Eylül'ün 16-17'sine düşüyordu. 1 Eylül 1939 senesinde, İkinci Dünya savaşı ilan edildi. Dolayısı ile babamın yaptığı bütün bar-mitzva hazırlıkları boşa gitti. O zaman bar-mitzva töreni için Eylül ayında olması nedeniyle, Büyükada'daydık. Dini töreni sinagog'dan sonra, Pazar günü evde aile ve arkadaş toplantısı yapılacak. Bir çok kişiler davet edilmiş. Hatta ikram etmek için büfe hazırlanacaktı. Maalesef hepsi suya düştü. Perşembe sabahı tefillim taktım. Cumartesi Sabahı sefer toraya çağırıldılar. O kadar.

En sevdiğiniz bayram hangisiydi ve neden?

Tüm bayramları severdim, nede olsa bir neşe olurdu. Gerek okul devresindeki bayramlar, mesela Epifani bayramında Casa d'Italya'ya giderdik, tiyatrolar yapılırdı, hediyeler dağıtılır. Ya da 24 Mayıs, Cumhuriyetin 19 Mayıs gibi, gençlik bayramı kutlanırdı.

9-İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI TÜRK YAHUDİLERİNİ NASIL ETKİLEDİ?:

Bu bölümde, 1940'larda Türk Yahudilerinin tarihçesi hakkında bilgi edinmek istiyoruz.

Avrupa'da Soykırım olduğu dönemlerde Türkiyede antisemitizm artışı gözlemlediniz mi?

Biz aslında İtalyan Uyruklu olduğumuz için, Antisemitizm bakımında pek şey etmedik. İtalya, Almanya ile Türkiye'ye bir anlaşma gibi bir şey yapmışlardı. Harbe girmemek için. Pek etkilenmedik, fakat gayrimüslimlere karşı bir cereyan başlamıştı. Nitekim bildiğimiz Varlık Vergisi, 20 sınıf askerlik vs. Eğer öyleyse bunu nasıl hissettiğinizi anlatın.

Okulda şöyle hissettik; 1942 senesine kadar biz daha kara gömlekler giymeye devam ediyorduk. İtalya, Almanya ile çok sıkı fıkı, olduklarından hatta İtalya Almanya'nın yanında, savaşa girdiğinde bizi Faşizmden iskat ettiler. Tahsil aynı şekilde devam etti.

Savaş hakkında genel olarak neler duyduğunuzu hatırlıyor musunuz? O dönemdeki fikirleriniz nelerdi?

Savaş hakkında ben hatırlamıyorum. Savaş sırasında birçok maddeler karneye bağlı idiler. Muhtardan nüfus, ikamet tezkereleri üzerine bir kağıt verirlerdi. Her gün kişi başına birer ekmek, yarım ekmek bir hak tanırıldı. Kahve karneye bağlıydı.

Avrupa'da Yahudilere yapılanları ilk duyduğunuz zamanı hatırlıyor musunuz? Bunu nasıl duyduğunuzu ve neler düşündüğünüzü anlatın.

Avrupa'da Yahudilere karşı bir Holocoust yapıldığını duyduk. Yahudileri ölüm kamplarını gönderildiğini. Gazeteler pek yazmıyordu, radyodan takip ediyorduk.

Avrupa'dan kaçabilen muhacirlerle hiç görüşebildiniz mi?

Eşim tarafından akrabalarımız oldu. Onlar Bulgaristan'daydılar, Filibe'de yaşıyorlardı. Onların akrabalarından bir tanesi El Salvador gemisi ile İsrail'e kaçmak istemiş, ne yazık ki İstanbul'da 24 saat konakladıktan sonra, Türk makamları onların Türk Sahillerini terk etmeye mecbur ettiler. Kış ortasında bir fırtınada Silivri açıklarında, gemi battı. Hepsi aşağı yukarı maalesef kurban gittiler, fakat eşimin akrabası, Elvira Yahni,(gençlik soyadı.) kurtulmağa muaafak oldu, tekrar

Bulgaristan'a döndü. Fakat Bulgaristan'dan başka bir gemi ile İsrail'e varmağa muaffak oldu. Gemide başka bir erkek arkadaşı ile gidiyordu. Gemi batınca bir tahta parçasına tutunarak kıyıya vardılar.

Struma'nın öyküsünü duydunuz mu? Duydunuzsa ne duyduğunuzu ve neler hissettiğinizi anlatın.

O da batan gemilerden bir tanesi olduğunu, İsrail'e giderken batan bir gemi olduğunu öğrendik, maalesef varamadık.

Savaş zamanı konulan Varlık Vergisi sizi ve ailenizi nasıl etkiledi?

Babam o zaman 22,500 lira Varlık vergisi tarh etmişlerdi. Babam jest olsun 2,500 lirayı gitti yatırdı. Ama bundan fazla ödeyebilecek durumu yoktu. Tabii İtalyan olmamız nedeniyle, babam İtalyan konsolosluğuna müracaat kendi durumunu izah etti. Maalesef bu parayı ödeyemeyeceğini beyan etti. İtalyan konsolosluğu, defterdarlığa gereken bildirisine yaparak bunu 10.000 liraya indirmeye muvaffak oldu. Babam 10.000 lira borçlu kaldı. Fakat bunu dahi ödeyebilme imkanı yoktu. Ödemesi zordu. Dayandı, dayandığı, dayandığı, en sonunda bir gün eve kapıya geldiler, evinizi haciz etmeye geldik dediler. Babam üzülenek ne yaptığını bilmiyorum, fakat saat dörtte 10.000 lirayı yatırdı. Akşam radyo'da söylüyorlar, Varlık vergisi iptal edildi. O onbinlirayı sırf bir yadigar olan Büyükada'daki evini kurtarmak için, bu parayı ödedi. Parayı nasıl bulduğunu bilmiyorum. Hiçbir zaman söylemedi. Bu varlık vergisi ile ilgili şunu da hatırlıyorum, apartmanda oturan diğer komşular Türk tabanlı oldukları için, komşularının bazılarını Aşkale'ye göndermişlerdi. Rahmetli bizim kapıcımız Mehmet Efendi, bütün apartman sakinlerine bağlı, bir kapıcı idi. Bizim apartmanın en üst katında bir çamaşırhane ve bir de ambar odası vardı. Kapıcı oğlu ile birlikte hiç çekinmeden, gece yarılari, komşuların yatak odası, oturma odası, kanape, ev eşyası olarak en kıymetli olanlarını teker teker söküp, o ambar odasına kapatmaya muvafat oldu. Böylece onların eşyalarını kurtardı. Birçoklarının eşyaları böyle satıldı. Biz İtalyan uyruklu olduğumuz için, babamı Aşkele'ye göndermediler. Yabancılar böyle bir uygulama yoktu.

1943 baharı ve yazında gayrimüslimlere yönelik birçok tutuklama ve yerinden etme olayları gerçekleşmiş. Bu dönemin sizi ve ailenizi nasıl etkilediğini anlatın. O dönemde aileniz ne oranda vergi ödemek zorunda bırakıldı? (M)müslümanlar için, (D)Dönmeler için, (G)Gayrimüslim için

20 sınıf askerlik ile ilgili ne anlatabilirsiniz?

Bununla pek ilgilendim, zira İtalyan uyruklu olduğum için askerlikle ilgili bir ilgim olmadı. Ama biliyorum ki, o dönemdi 20 tane sınıfı güya mecburi hizmet olarak, taş kırmaya Anadolu'ya göndermişlerdi.

"Vatandaş Türkçe konuş" kampanyasında neler yaşadınız?

Vatandaş Türkçe konuş kampanyası aslında hatırladığım kadarı ile, o zamanki Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından, ileri sürülmüş bir propagandaydı. Herkesi Türkçe konuşmaya ikna etmeye zorluyordu. Hatta sokakta bile birisi yabancı bir dil konuştuğunu görselerdi, "Vatandaş Türkçe Konuş" diye onları ikaz ederlerdi. Hatta birçok duvarlarda bile "Vatandaş Türkçe Konuş" diye ibareler de yazılmıştı.

Trakya olaylarını hatırlıyor musunuz?

Hayır ben hatırlamıyorum.

6-7 Eylül 1956 olaylarını hatırlıyor musunuz? O gün neler yaşadınız.

Gayret iyi hatırlıyorum. Zira 6 Eylül tarihinde ben İzmir'den İzmir Fuarından dönmüştüm. Doğrudan manifatura dükkanına gitmişim. Orada Süleyman diye bir tezgahlarımız vardı. Eşim büyük oğlumla beraber Şişhane'de annesinin yanında duruyordu. O akşam ben dükkandan çıkarken, kayınvalideme gidecektim, eşimi ve oğlumun alıp, Şişli'deki evimize gidecektik. Oysa tezgahlarımız Süleyman beni ikaz etti ve "Mösyö bu akşam sen Şişli'deki evine gitme, sen doğrudan kayınvalidene git, ve ne pahasına olursa olsun hiç evden çıkma, hatta tedbirli ol." diye beni ikaz etti. Nitekim akşamüzeri saat sekiz sıralarda sokakta patırtı, gürüldü işittik. Sürü ile insanlar bağıyor, çağırıyor, koşuşturuyor, o arada, tezgahlarımız Süleyman kapıya vurarak, "Benim" diye seslenerek yukarı çıktı. Tembih etti, "Elektrikleri söndürün, balkona bile çıkmayın, sanki evde yokmuşsunuz gibi hareket edin. Ben aşağıda kapının önünde nöbet tutacağım. Pencereden dahi bakmayın." Diye tembih etti.

Nitekim bir ara bizim karşıımızdaki köşede Andon diye bir pastane vardı, oranın camlarını kırdılar, malzemelerini sokağa attılar. Hatta bir ara isyancılar bizim altımızdaki bir pastanenin kepenklerini kırmak istemişler, fakat ne var ki bizim Süleyman müdahale ederek, "bu benim dükkanım ben Müslüman'ım burasını dokunamazsınız" diye, önlemini aldı ve nitekim o pastaneye hiçbir şey yapmadılar. Aynı şekilde Süleyman Büyükkada Ağabeyime ve Ablama telefon ederek, bayrak asmalarını, elektrikleri kesmelerini ve evden kıpırdamamalarını söyledi. Tabii sabahleyin kalktığımız bütün sokaklar caddeler perişan vaziyette. Mallar dışarı sarkıyor, ne buzdolapları, ne çamaşır makineleri. Keza adada aynı şekilde, birçok Rumların mağazaları yağma edildi. Bu bir hatıradır.

10-ÇOCUKLARINIZI YETİŞTİRME (ONLARIN EVLENİŞİNE KADAR):

Röportaj yaptığınız kişinin bugün Yahudi geleneklerini ne denli uyguladığını öğrenmek istiyoruz. Mutlaka hatırlamanız gereken şey, hiç uygulamıyorlarsa onları utandırmamak.

Eşinizle nerede ve nasıl karşılaştınız?

Bundan önceki konuşmalarım da bildirdiğim gibi ben Fakir Mektep Çocuklarına Yardım Cemiyetinin gençler komisyonunu başkanlığını yapıyordum. Tabii peyderpey yeni namzetler aza olmak için müracaat ediyorlardı. Tabii başkan sıfatı ile yanımda bir de sekreter vardı. Birisi müracaat etmek istediği zaman, önce bir form doldururdu ve o forma fotoğrafını da yapıştırırdı. Eşimin namzet kağıdı geldiği zaman, ben hatta sekreterime tutuştum. "Ne o burasını okul mu açacağı" çünkü eşimin fotoğrafı, daha henüz talebe denilecek yaştaki bir fotoğraftı. "sen kabul et, sen gereken muameleyi yap, ondan sonra kolaydır." Cevabı verdi. Nitekim 15 gün sonra kabul edildi ve ilk toplantıya geldiğinde sekretere sordum; "Bu bayan kimdir?", o da cevap verdi, o senin talebendir. Tesadüfen bir hafta sonra cemiyetimizin bir 50. yıl toplantısı olacaktı, ve biz gençler toplanıp bir yere gitmeyi düşündük. Bir kısmı, Yeşilköy'e bir kısmı da Tarabya ya gidecekti. Ben başka bir bayanla anlaşmıştık, saat üçte, Tünel'de buluşacaktık beraber gitmek için. Üç buçuğa kadar bekledim, gelmedi, bu sefer Tarabya da ki arkadaşlarla buluşmak üzere oraya gittim. Benim eşim de oradaydı. İlk kez bu kadar yakın gördüm. Arkadaşlar Tarabya'dan sonra, Taksim'deki bugünkü Ceylan otelinin bulunduğu Belediye gazinosuna gitmeye karar verdim. Ben de eşimi o zaman bayan arkadaş olarak davet ettim. O zamandan sonra biraz çıkmaya başladık, flört ettik. Anlaştık ve nişanlanmış olduk ve evlendik.

Nerede evlendiniz?

İtalyan Sinangogu'nda evlendik.

Eşiniz Yahudi mi?

Eğer öyle ise bu evlenmenizde önemli bir etken miydi?

Eğer Yahudi değilse ebeveynleriniz ve akrabalarınız bunu nasıl karşıladılar?

Düğününüzü anlatın.

Tabii çünkü o zaman rahmetli babam İtalyan Yahudi Cemaatinin Yönetim Kurulu üyesi idi. Kendisine layık gereken şerefler yapıldı.

Eşinizi anlatın. (kitabın özeti alınacak.)

İsmi ne?

Ester Modiano, doğuşu Yahni.

Nerede doğmuş?

Filibe'de 1927'de

Ana dili ve öğrenim derecesi nedir?

Bulgaristan'da doğdu için ana dili Bulgarcadır. Fakat Fransız okulunda okuduğu için Fransızca'yı bilir. Aynı zamanda orada İbranice yi öğrendi. Ne var ki onun tahsil derecesi ancak Orta sınıflara kadar, çünkü ne yazık ki harf nedeni ile memleketi terk etmek mecburiyetinde kaldı.

Ebeveynleri hakkında bilginiz var mı?

Filibe'de kalmış bir ablası vardı. Maalesef vefat etti, Almanlar harp esnasında bir menenjite yakalandı, kurtarılamadı ve orada öldü. Annesi babası ve kız kardeşi, onlarda buraya geldi. Bir iki sene sonra babası, Bulgaristan'da çok zengin bir kimse iken, buraya yokluk içinde geldiğinden maalesef kendine yediremedi. En sonunda

intihar etti. Annesi ve babası burada doğdular. Önce babası Bulgaristan'a gitti. Oraya yerleşti, fabrikasını kurmuştu.

Oyunca ve yapma çiçek üzerine olan fabrikasında otuz tane Türk işçisi çalışıyordu. Aynı zamanda dış ülkelerden ithalat yapıyordu. Hatta bir ara Japonya'dan bir mal sipariş vermişti. O mal Bulgaristan'a geleceğine İstanbul'a indirdiler malı. Kendisi o malı alabilmek için İstanbul'a geldi. İstanbul'da iken, kayınvalidemle tanışmış oldu. Beraber Bulgaristan'a gittiler ve orada yaşamaya başladılar. Eşim kardeşi ve ablası orada doğdular. Annesi küçük oğlum Alberto'nun sünnet töreni gününde, kendisi onu, doğum odasından aşağıdaki merasim salonuna indirirken, tam son basamakta bir fenalık hissetti. Ablam Alberto'yu kurtamaya muaffak oldu. Fakat kayınvalidem beyin kanaması geçirdi. Onu acilen Fransız hastanesine kaldırdılar. Bir hafta, on gün yaşadktan sonra orada hayatını kaybetti. Ölümünden üç sene öncesine kadar karımış kardeşi yani baldızım Suzan Yahni, bizim yanımızda yaşadı.

Eşinizin mesleği ya da işi hakkında bilgi verin.

Tabii Bulgaristan'dan geldikleri sırada mali durumları çok kötü olması nedeniyle, eşim çalışmak mecburiyetinde kaldı. Önce bir kağıtçının yanında çalışıyordu. Fakat ne var ki o kağıtçı eşimin anlattığına göre, kendisinden istifade etmek istedi. Eşim derhal işi terk etti. Fakat şans eseri olarak, birinin vasıtası ile, onu Odeon Şirketine, muhasebe kısmına girdi. Evlendiğimiz güne kadar orada çalıştı. Oranın iki sahibinin gözbebeği oldu. Bütün sırları kendisine veriyorlardı. Bütün işleri kendisi deruhte ediyordu, çünkü kendisi merkezde idi, fakat Odeon'un üç şubesi vardı, biri Kadıköy'de, biri Sirkeci'de bir tanesi de Beyoğlu'nda ve bütün bu şubelere mal girişini ve çıkışını kendisi kontrol ediyordu. En ufak bir fire vermemeğe dikkat ederdi.

Orada çalışırken eşimle flört ediyorduk. Evlenip evlenmeyeceğimiz daha belli değildi. En sonunda ailemde karar vermişti, bir kabul etme ciyetine. Bunun üzerine eşimi tanımak gayesi ile, babam –ki müdürleri ile çok samimi idiler- yeğenim için bir üç tekerlekli bisiklet alacak diye dükkana gitti. Orada karşidan eşimi tanımış oldu. Tanıdığım kadarı ile patronlar eşim hakkında çok iyi referans vermişler. En sonunda babam onunla evlenmemi kabul etmiştir.

Ne tür bir işte çalışıyordu ya da halen çalışıyor?

Eğer kendi işi ise işin nasıl kurulduğunu, senelerle nasıl geliştiğini anlatın.

İş kendi mi açtı yoksa babasından ya da babanızdan mı devraldı?

1950 ile 1958 seneleri arasında ağabeyimle bir manifatura dükkanımız vardı ve Anadolu ile işlerimizi yapıyorduk. Aynı zamanda da ben kendi cihetimde hem mümesillik ve aynı zamanda da babaya yardımcı olmak üzere onun sigorta işlerine de bakıyorum. Ağabeyim Kanada'ya gittikten sonra tamamıyla ben kendi mümessillik ve ithalat işlerime adandım. Aynı zamanda da babamın sigorta işlerini de devam ettirmeye çalıştım. Denilebilir ki bu sigorta branşında ki faaliyetlerim bir branştır.

Siz hiç işinde ona yardımcı oldunuz mu?

İşte başka kardeşlerde çalışır mıydı?

Çocuklarınız bu işte çalışıyorlar mı?

Çocuklarım bu işte çalışmıyorlar, işlerimden bilmek de istemiyorlar. Benim en büyük arzum çocuklarla beraber bir holding kurmak. Onlarla birlikte bir mesai kurmak, bir gün işlerimi onlara devretmek. Fakat bu müsait olmadı. Her biri kendi yönünden işlere atıldı.

Kaç çocuğunuz oldu?

Aslında üç çocuğum oldu. Fakat ne var ki bir tanesi doğduğundan dört gün sonra hastanede vefat etmişti.

Nerede ve ne zaman doğdular?

Her ikisi de İstanbul'da doğdular. Saul 15 Aralık 1954 senesinde. Vefat eden oğlum, Mayıs 1956 senesinde, Küçük oğlum, Kasım ayında 1960 yılında.

Çocuklarınızla hangi lisanda konuşunuz?

Çocuklarla ekseriyetle Türkçe konuşuruz. Her ikisi de hem Fransızca hem de İspanyolca da konuşurlar. İkisi de aynı zaman da İngilizce de konuşurlar.

Çocuklar büyürkenki günlük yaşamınızdan bahsedin.

Çocuklar büyürken ekseriyetle anneleri meşgul olurlardı. Çünkü, ben sabahleyin giderdim, akşamleyin dönerdim. Cumartesi, Pazar günleri kendileri ile meşgul olurdu

ve her zaman beraber çıkardık. Bir babanın evlatlarına verebileceği şevkatı verirdim. Elimden geldiğince derslerine yardımcı olurdum. Ama ekseriyetle anneleri meşgul olurdu. Her ne kadar onun tahsil derecesi orta sınıf ise de kendi tek başına tahsilini ve bilgisini okumakla ilerletmiştir. Her hangi bir problem bahis değildi.

Yaşam koşullarınızdan (apartman mı ev mi),

Oturduğumuz yer apartımandı.

Kültürel faaliyetlerinizden; sinema, tiyatro, sergi, konserlere gidip gitmediğinizden bahsedin.

Hem tiyatroya sinemaya, konserlere giderdik. Birçok kültürel faaliyetlere iştirak ederdik. Hatta bir zamanlar Harbiye'de Konak sinemasına abone Biletleri vardı. Biz Pazar akşamları dokuz seansı için kış mevsimi için abone karnemiz ve her Pazar akşamı giderdik.

Ailenizle boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirdiniz?

Cumartesi sabahları eşim Atatürk Kültür Merkezinin konserlere giderdi. Oysa ben sabah namazından çıktıktan sonra eve gelirdim. Kitap okurdum, öğleden sonra, beraber çıkardık, bir yere giderdik. Pazar günleri ekseriyetle dört aile arkadaşlar toplanırdık. Kadınlar kendi aralarında Briç oynardık. Biz erkekler ya televizyon izlerdik ya da şurdan buradan lak lak yapardık.

Ailenizle tatile nereye giderdiniz?

Tatil olarak bir her zaman Büyükada'ya giderdik. Büyükada'da kendi evimiz vardı. Herhangi bir yere gitmeyi gerekmezdi. Ancak evi sattıktan sonra, bazı arkadaşlarla Avrupa seyahati ya da Anadolu'nun çeşitli yerlere Çeşme vs. haftalık seyahata giderdik.

Yurtdışı seyahat eder miydiniz? Yalnız mı çocuklarla mı yapardınız?

Ben işim dolayısı ile muhtelif defalarda Avrupa'ya seyahat etmişimdir. İtalya, Fransa, Fransa, Belçika, İsrail'e bundan gayri çift arkadaşla Avrupa seyahatleri yaptık.

Tatilinizi Adalarda geçirdiyse eğer, oradaki yazları anlatın.

Büyükada'daki tatiller birçok safhalara ayrılık, çocuk safhaları, büyüklük safhaları, daha büyük yaştakiler, evlendikten sonra. Çocukluk safhaları derken üç dört arkadaşlık. Hatta bir tanesi rahmetli oldu. Onun annesinin bir bulaşık küveti vardı. Biz onu denizde onu sandal diye kullanırdık.

Kimlerle görüştüğünüzü, çocuklarınızın kimlerle oynadığını anlatın.

Ailenizden ayrıldıktan sonra hangi akrabalarla görüştünüz? Onlarla ne sıklıkta ve hangi vesilelerle görüştünüz ve birlikte neler yaptınız?

Çocuklarınızdan herhangi biri Yahudi okullarına gitti mi?

Hayır gitmedi.

Ne tür Yahudi ağırlıklı etkinliklerde yer aldı? (gençlik grupları,yaz kampları gibi)

Küçük ve genç yaşlarda iken İbranice dersleri almak için sinagoga giderlerdi. Sonra gençlik yıllarında Arkadaşlık Yurdu Derneğine üye olmuştu. Orada faaliyetlerde bulunurlardı.

Çocuklarınızı Yahudi geleneklerine göre mi büyüttünüz? Örneğin, hangi Yahudi Bayramlarını kutlardınız?

Tabii muhakkak

Çocuklar Sinagog'a giderler mi ve ne sıklıkta giderlerdi?

Çocuklarım sinagoga gitmezler, ancak büyük oruç bayramı olan Yom Kipur bayramında veya müsait oldukları zaman Cumartesi günleri bazen gelirler, ama çok ender.

Bar-mitzvah ve bat-mitzva olmuşlarsa onları anlatın.

Her ikisi de İtalyan sinagogunda Barmisvaz'ı yapılmıştır. Her iki oğlanın bar-mitzvah'ı Cumartesi günü yapıldı. Akşamüzeri, akrabalar ve arkadaşlar için birer kokteyl yapıldı. Bar-Mitzvah pastası kesildi.

O günü ve Brit-Mila günlerini bize tasvir edin.

Her ikisinin de berit-mila'sını hatırlıyorum. Hatta küçüğün berit günü bir olay karşısında, bulundu. Allaha şükür berit mila istenildiği şekilde yapıldı.

Bize seder gecelerini ya da aile kurarken evinizde kutlanan özel günleri anlatın.

Seder bayramları, bir Roş-aşana ve Pesah bayramı. Ayrıca ben Tubiştvat yemişler bayramını çocuklar öğrensiner ve bilsinler diye kutlar, ama şimdi artık kutlamıyorum.

Eşiniz ya da siz anneniz kadar geleneksel aşçı mısınız? En çok sevdiğiniz Sefarad geleneksel yemek nedir?

Sağlığı zamanında çok iyi bir ahçıydı, çok iyi yemekler pişirirdi. Çok güzel pastalar da yapardı. Ben bütün yemekleri severim. Dolayısı ile her hangi bir ayrımı yapmam.

Eğer çocuklarınızı büyüttüğünüz dönemde ebeveynleriniz sizden daha dindar idiyse, çocuklarınıza bu nasıl verildi ve anlatıldı?

Annem ve babam onlarda, dindar idiler ve çocuklarım gerek ben gerekse onların gördükleri dini adetlerden esinlenerek onlarda, bugüne bugün dine gereken, ilgiyi gösteriyorlar.

Ebeveyniniz ve/veya eşiniz nerede gömülü?

Yahudi mezarlığında mı?

Her ikisi de mensup olduğumuz İtalyan Musevi Cemaatinin Şişli İtalyan mezarlığına gömüldüler.

Cenazede bir hazan ya da haham var mıydı?

Dini bir törenle mi gömüldü?

Siz ya da ailenin herhangi bir ferdi Kadiş söyledi mi?

Kadiş Duasını ben söyledim.

Ya da herhangi birini Kadiş söylemesi için tuttunuz mu?

Ölüm yıldönümlerinde mevlut yapar mısınız?

Annem Aasara Betevet Tubişvat bayramında birgün önce vefat etti. Babam ise Pesah'ın dördüncü günü akşamında vefat etti.

Nerede ve kimlerle arkadaşlık yaptınız?

Arkadaş seçiminde Yahudi olmaları önemli miydi?

Bugüne kadar bütün arkadaşlarım Yahudi'dir.

Arkadaşlarınızla ne tür faaliyetler yaptınız?

Evlerde toplanırdık, hanımlar briç oynarlardı, erkekler televizyon karşısında film seyrederdik, ya da şuradan buradan konuşurduk.

Sosyal yaşantınız nasıldı?

Yahudilik ya da İsrail konusu geniş toplumdan arkadaşlarınızla konuşulur muydu?

Toplandığımız zaman İsrail'in durumları hakkında o intifa olayları ve İsrail'in inkişafı bakımından fikir teatisinde bulunurduk.

Eğer konuşulduysa bize nasıl olduğunu anlatın.

Çocuklarınızın yetişkin yaşamından bahsedin. Nerede yaşadıklarını, ne yaptıklarını, kendi aileleri olup olmadığını, Yahudi bir aile oluşturup oluşturmadıklarını söyleyin.

Çocukların ikisi de İstanbul'da oturuyorlar. Büyük oğlan, bir şirketin İthalat ve ihracat müdürlüğünü deruhta ediyor. Küçük oğlum ise şu anda Hahambaşılık ve Neşe Şalom Vakfı nezdinde fotoğrafçılık ile ilgileniyor. Bütün düğünlerde, barmitzvallarda dini merasimlerde, ve İsrail Konsololuğunda fotoğraf çekilmesi gerektiğinde kendisini çağırıyorlar. Zira kendisi bir fotoğraf sanatsıdır.

14.İSRAİL VE BATI DÜNYASI:

Hep aklınızda olması gereken bizim için kişisel öykülerin önemidir.Görüşüğümüzün kişinin tarihi olaylara bakış açılarını değil onların bu olaylardan kişisel yaşamlarında nasıl etkilendiklerini öğrenmek istiyoruz.

Bu soruların amacı Siyonizm yanlısı cevaplara şartlamak değildir, amacımız sadece bu konularda neler hissettiklerini öğrenmek.

İsrail devletinin kuruluşu sizde nasıl duygular uyandırdı?

Tabii İsrail kuruluşunun bizi heyecanlandırdı. Hatta İsrail kuruluş günü Taksim'deki İsrail ataşeliği nezdinde bayrak çekildiği hepimiz oraya gitmiştik. O bayrak çekilmesi çok büyük bir heyecan yarattı. Tabii İsrail hakkında her zaman ilgileniyoruz.

Oraya aliyah yapmayı hiç düşündünüz mü?

Düşünmedim, çünkü hem buradaki iş dolayısı ile yaş meselesi dolayısı ile. Fakat birçok defalara İsrail'e seyahat etmişimdir. İsrail'i yukarıdan aşağıya kadar gezmişimdir.

Hayırsa neden?

Evetse orada ne kadar kaldınız ve ne zaman geri döndünüz?

İsrail'e yerleşmek için giden arkadaş ya da akrabalarınızdan bahsedin.

Eşim tarafından akrabaları var, orada yerleşmiş durumdadırlar.

Çok tanıdığınız gitti mi? Onlarla haberleştiniz mi?

Epeyce giden var. Bazıları ile haberleşiyoruz. Bazıları İstanbul'a geldikleri zaman gelip bizi ziyaret ediyorlar. Bilhassa eşimin eski arkadaşları.

1955 ve 1964 yıllarında Rum aleyhtarı ayaklanmalar sonucu bazı Yahudiler de problemlerle karşılaştı. Siz de bunlardan birimiydiniz? Eğer öyleyse lütfen bize anlatın.

Hayır.

İsrail'in 1967 savaşı sonrası problemlerle karşılaştınız mı?

Hayır.

15.ŞİMDİKİ YAŞAMINIZ (ÇOCUKLARINIZ BÜYÜYÜP EVDEN AYRILDIKTAN SONRA):

Yahudi cemaati ile bugünkü ilişkileriniz nasıldır? Örneğin özel bir derneğin ya da kulübün üyesi misiniz?

Evet, Fakirleri Koruma Derneği denilen bir dernekte, kırkiki senelik bir özgeçmişim vardır. Hatta onlardan kırk seneyi doldurduğumda bana bile plaket bile vermişlerdir. Aynı zamanda mensup olduğum İtalyan Cemaatinin, 1972 senesinde Yönetim Kurulu üyesiyim. Bundan başka derneklerde de üye olarak faaliyette bulundum.

Herhangi bir konferansa katıldınız mı?

Birçok konferanslara katıldım. Hatta Fakir mektep çocukları yardım cemiyetinin 50. yıldönümü münasebetiyle, Kneset İsrail sinagogunda tertip edilen merasimde, gençler komisyonu başkanı sıfatıyla, gençlik komisyonu faaliyetleri bir nutuk vermiştim.

Gönüllü olarak herhangi bir sosyal programda yer alıyor musunuz?

Tabii halen alıyorum. 1975 senesinde Beyazıt Lions kulübünün Yönetim Kurulu kurucu üyesi olarak faaliyete başladım. Aşağı yukarı 15 senedir faaliyet verdim. Birçok komisyonların başkanlığı yaptım. Sonradan yaş nedeniyle faaliyetime son verdim. Aynı şekilde Türk Yükseltme Vakfının bir üyesi oldum. Orada birkaç sene faaliyette bulundum, yine yaş dolayısı ile, oradan ayrıldım.

Bugünkü dini uygulayış şeklinizden bahsedin.

Her zamanki gibi dini vecibelerimi yerine getiriyorum, benim en büyük zevkim ve arzum Cumartesi sabahları namaza gidebilmek.

Hangi sıklıkla ve nerede Sinagog'a gidiyorsunuz?

Her Cumartesi sabahı namazına, aynı zamanda bayramlarda.

Ailenizle haberleşmek için e-mail ve internet'i kullanıyor musunuz?

Hayır kullanmıyorum.

Eğer öyleyse bilgisayarı günlük yaşamınızda ne şekilde kullandığınızı anlatın. Çocuklarınızla aranızda torunlarınızın Yahudilik geleneklerine göre yetiştirilişi konusunda bize anlatmak istediğiniz herhangi bir sürtüşme yaşadınız mı? Örneğin onların daha dindar ya da daha az dindar olmalarını arzu ettiniz mi?

Hayır böyle bir şey olmadı, çünkü çocuklarım dahi dine olan bağlılıklarını benim kadar değildir. Gerçi onlar benim kadar namaza gitmezler, fakat onlarda aynı seviyede dindarlık mevcuttur.

Siz ya da eşiniz hala aileyi toplar ve yemek pişirir misiniz yoksa artık bunu çocuklarınız mı yapıyorlar?

Eşimin geçirmiş olduğu, kazaya kadar bütün ev yemeklerini kendi pişirirdi. Ne var ki maalesef, kazadan sonra evde bir hizmetkar mecburiyetinde kaldık ve yemekleri o pişiriyor.

Torunlarınız Yahudi okuluna gidiyorlar mı? Ne tür cemaat faaliyetlerine katılıyorlar?

Arkadaşlarınız hakkında bize birşeyler anlatın. Ne sıklıkla görüşürsünüz ve birlikte neler yaparsınız?

Eşimin sağlık durumu dolayısı ile maalesef artık arkadaşlarla, herhangi beraber çıkma imkanımız yoktur. Fakat bunlardan bir iki arkadaş her fırsatta telefon ederler, birbirimizin hatırını soruyoruz.

Bugünkü tatilleriniz hakkında neler anlatırsınız?

Politik görüşleriniz, tabii anlatmak istiyorsanız, nedir?

Benim hiçbir politik görüşüm yoktur. Çünkü ben yabancı uyruklu olduğum için herhangi bir ilişkim yoktur.

1986 yılındaki Neve Şalom katliamında nerede olduğunuzu ve nasıl ne şekilde duyduğunuzu anlatın. Neler hissettiğinizi bize tasvir edebilmisiniz?

1986 Neve Şalom katliamı Büyükada'daki sinagogda namazımı kılıyordum. Telefon çaldığında ben telefonun yanibaşındaydım. Yanımda olan başka bir mensup telefonu açıp, acı haberi aldı. Hepimiz o anda ne olduğunuzu tam olarak idrak edemedik, fakat bir şok geçirdiğimizi diyebilirim.

2003 Kasımındaki bombalama olaylarını duyduğunuzdaki tepkinizi tasvir edin.

O sabah her zaman gittiğim İtalyan sinagogundaydım ki, İtalyan Sinagogu Neve Şalom Sinagogundan birkaç metre uzaklıktadır. Patlamayı işittiğimiz zaman Sinagog yerinden oynar gibi oldu, Allaha şükür herhangi bir zarar olmadı, fakat duayı ortada bırakmak suretiyle, aşağıdaki bankalar yolundan inerek bir an önce eve girmek fırsatını bulduk.

Eşinizle yalnızken hangi lisanı kullanırsınız?

Eşimle ya Fransızca, ya Türkçe ya da İspanyolca konuşuruz.

Arkadaşlarınızla ya da çocuklarınızla hangi lisanı kullanırsınız?

Çocuklarımla, aslında Türkçe konuşuruz, bazı zamanlar Fransızca konuşuruz.

EK:

Sizin adınızın bir öyküsü var. dört adınız onu anlatır mısınız?

Doğacağım sırada babamın kız kardeşinin eşi vefat etmiş idi, ve onu adı Rafael idi, ve kız kardeşi babama demiş ki; "Erkek doğar ise, onun ismini Rafael koyacaksın." Aynı zamanda benim annemin de bir kardeşi vardı ki; o da ava çok meraklı idi, bir ava neticesinde tutulduğu kuvvetli bir yağmur neticesinde hasta düşüp zatüreye yakalandı. O zaman tıp o kadar ilerlemiş değil idi. Ne yazık ki vefat etti. Bunun üzerine annem de babama dedi ki şayet erkek doğarsa kardeşimin ismi Jak koyacağız. Nitekim doğduğum zaman erkek olarak doğdum. Evde anne ile baba arasında ne isim takalım diye, tereddütte idiler. Bunun üzerine babam dedi ki; "İkisinin arasında olan bir isim koyalım ve "İko" olarak koydular. Yani "Jakito", "Rafaeliko" diye ikisinin sonlarını birleştiren bir isim. Ve beni bu isimle çağırmaya başladı. Gel gelelim ki okula yazılmam gerekirdi. Okula yazılmak için, konsolosluğa da yazılmam gerekir di. Bunun üzerine babam hiç kimseyi rencide etmemek için, İtalyanca olarak Giacomo ve Raffaello olarak koydu. Bir de ikisinin arasını bulacak bir İtalyan İsmi olarak en sonunda İko'yu birleştirecek Enrico'yu koyuyor, ve böylece "Giacomo, Raffaello Enrico Modiano" olarak konsolosluğun kayıtlarında ve sonradan aldığım İtalyan pasaportunda, "Giacomo, Raffaello Enrico Modiano" olarak geçiyor. Fakat konsoloslukta İko ismi kaydedilmedi.

Bir zaman siz Türk vatandaşlığına geçmek istediniz. Öyküsünü anlatır mısınız.?

Ben sigorta acenteliğini deruhte ediyordum. Sigorta kanunlarına göre yabancı uyruklu bir kimse, acentelik yapamazdı. Bunun üzerine Türk vatandaşlığına geçmek suretiyle eşimin üzerinde olan sigorta acenteliğini üzerime almak istedim. Dördüncü şubeye müracaat ettim. Dördüncü şube talebimin kabul edilebilmesi için, önce İtalyan vatandaşlığından iskat olduğuma dair bir belge getirmem gerektiğini söylediler, ve ondan sonra Türk vatandaşlığına geçmek için bir dilekçe vermem gerektiğini söylediler. Kendilerine sordum, "Bu Türk Vatandaşlığına geçme ne zaman neticelenir?" bana hiçbir müspet cevap vermediler "Ancak bu yapılacak olan tatikatların neticesine bağlıdır ki bu, tatikatlar altı ay, bir sene, iki sene, üç sene de sürebilir ta ki bütün tatikatlar müspet çıkar da bakanlar kuruluna intikal eder, bakanlar kurulu bunu onaylar, Cumhurbaşkanı onaylar, Resmi Gazetede ilan edilir. Bu arada

benim tabietim nedir? Tabiet yok. Böyle açıkta. Dediler ki bir haymatrop pasaportu verirler. Ben de böyle laleytan bir pasaport istemedim, İtalyan Tabiatine devam ettim.